

Stockholm den 24 september 2018

Ku2018/00773/KO

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Teaterförbundet för scen och films remissyttrande över SOU 2018:23 Konstnär – oavsett villkor?

Inledning

Teaterförbundet för scen och film har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet ”Konstnär – oavsett villkor” (SOU 2018:23) och vill här med lämna följande yttrande.

Teaterförbundet för scen och film (Teaterförbundet) är ett fackförbund inom scen- och filmområdet. Medlemmarna är konstnärlig, teknisk och administrativ personal inom svensk scenkonst, film, radio, tv och bio. Förbundet organiserar utövare såväl som upphovspersoner, både löntagare och egenföretagare. Förbundet organiserar ca 8 400 medlemmar som är organiserade i 16 yrkesavdelningar med olika yrkesgrupper, men finns även representerade i lokalavdelningar inom ramen för offentligt finansierade scenkonstitutioner. På mindre arbetsplatser finns fackklubbar eller fackligt förtroendevalda.

Några av de förslag som presenteras i utredningen berör inte Teaterförbundets medlemmar närmare utan tar främst sikte på andra konstnärsgupper. Förbundet avstår från att kommentera dessa i sitt enskilda svar utan hänvisar till Klys yttrande där förbundet ingår som ett av 14 medlemsförbund.

Sammanfattning

Utredningen är mycket omfattande och innehåller en rad förslag och bedömningar inom kultur- och konstnärspolitiken. Utredningen innehåller en gedigen kartläggning och analys av omständigheterna och levnadsvillkoren för konstnärerna. Flera viktiga frågeställningar lyfts fram i utredningen, men Teaterförbundet har svårt att se att de förslag som utredningen presenterar helt och fullt svarar mot de utmaningar och problem som framgår av kartläggningen.

Det saknas också närmare beskrivningar av flera yrkesgrupper av konstnärer i utredningen, som i stora delar tycks fokusera på enskilda konstnärer som arbetar som egenföretagare. Konstnärer som arbetar inom de kollektiva konstarterna, till exempel inom scen och film, är otillräckligt beskrivna vilket gör att utredningens analys och slutsatser i många delar blir begränsade. Vissa områden, som till exempel filmområdet saknas nästan helt. Flera viktiga

kulturpolitiska satsningar inom filmområdet lämnas utanför utredningens beskrivning, och filmens roll inom Konstnärsnämndens uppdrag är inte heller tydligt beskrivet.

En fördjupad analys uteblir även inom andra områden. Utredningens beskrivning av förändringar inom konstnärernas arbetsmarknad lyfter fram digitaliseringen, men kommenterar inte vidare den avgörande frågan om internationaliseringen.

De resonemang som presenteras gällande konstnärernas möjlighet att vara verksamma i hela landet saknar också resonemang om betydelsen av den ökade urbaniseringen. De särskilda omständigheter som råder för yrkesverksamma konstnärer som ofta, och regelbundet, arbetar på annan ort än bostadsorten problematiseras inte i tillräckligt hög grad.

Arbetsmarknaden för konstnärer skiljer sig i stora delar från övriga områden inom arbetsmarknaden, vilket också lyfts fram i utredningen. Det är dock viktigt att detta beaktas även organisatoriskt och Teaterförbundet saknar mot den bakgrunden tydliga förslag om uppdrag och inrättandet av särskilda enheter inom Försäkringskassan och Skatteverket för att möta konstnärernas särskilda behov.

Utredningen gör inte heller en fördjupad analys med förslag kring upphovsrättens betydelse för konstnärernas villkor. Även om upphovsrätten inte ligger inom kulturpolitikens ansvarsområde hade det behövts skarpare skrivningar om hur man bör gå vidare med att ändra lagstiftningen så att kulturskapare ges bättre möjligheter till skäliga avtal och bättre ersättningar.

Utredningen innehåller dock flera riktiga bedömningar och bra förslag som tar sikte på att förbättra konstnärernas villkor, de väsentligaste av dessa lyfts fram nedan.

Teaterförbundet ställer sig positiva till utredningens förslag om:

- En förstärkning av konstnärspolitiken med 225 miljoner kronor. (9.11.1)
- Att samtliga konstnärspolitiska anslag ska omfattas av statens pris- och löneomräkning (PLO). (9.11.2)
- Att resurserna till det professionella kulturlivet och konstnärerna i regionerna tillförs ytterligare 25 miljoner kronor fr.o.m. 2020. (9.5.3)
- Ökade resurser till centrumbildningarna. (9.4.7)
- Att de konstnärliga högskolorna bör erbjuda fortbildning för yrkesverksamma konstnärer. Behovet av kompetensutveckling är stort. (9.3.6)
- En satsning på en digitaliseringsstrategi och ökade resurser, men det är väsentligt att de medel som föreslås inte uteslutande går till nya myndighetsuppdrag utan även kan användas för ersättningsordningar. (9.4.2)
- Att närmare belysa frågan om konstnärers möjlighet till friskvård, arbetsskador och rehabilitering. Även inom dessa områden hade dock tydliga ställningstaganden om ökade resurser varit välkommet. (9.8.3)

- Att öka den sociala tryggheten genom att göra stipendierna överhoppningsbara i a-kasse-och SGI-system samt att övriga insatser för att öka konstnärernas sociala och ekonomiska villkor tas vidare i pågående utredningar. (9.8.1)
- att momsen bör vara teknikneutral, och en låg och enhetlig moms på 6 % kulturmoms bör gälla hela kulturområdet. (9.8.2)

Teaterförbundet avstyrker andra förslag och avisar bl.a:

- att de satsningar som presenteras ska frigöras genom omdisponeringar inom den befintliga kulturbudgeten inom utgiftsområde 17. (9.11.1) Kulturpolitiken är i dag kraftigt underfinansierad och för att upprätthålla ett vitalt kulturliv och en stark konstnärspolitik krävs en utökad rambudget.
- en ny bidragsförordning för kultursamverkansmodellen på det sätt som utredningen föreslår. Det är en radikal förändring som skulle få mycket negativa konsekvenser. (9.5.3)
- att förordningen om statsbidrag till konstnärer ska kunna lämnas till både fysiska och juridiska personer (9.7.4)

Verklighetsbeskrivning och kartläggning

Den konstnärspolitiska utredningen har gjort ett betydande arbete och en stor kartläggning av konstnärernas villkor. I många delar har tidigare information och kunskap om konstnärernas levnadsvillkor uppdaterats och utvecklats vidare, och sammantaget ger utredningen en bred och i många delar riktig bild av konstnärernas villkor. Det är ett underlag som ger goda möjligheter att arbeta vidare för en offensiv konstnärspolitik vilket är välkommet.

I betänkandet anges att man har för avsikt att använda ordet ”konstnär” i bred bemärkelse, och där innefatta alla olika grupper av konstnärer. Detta kommenteras närmare under avsnitt 9.2.2 *Konstnärsbegreppet*. Teaterförbundet noterar dock att utredningen på ett olyckligt vis i många delar fokuserar på de konstnärsgupper som i stora delar arbetar som enskilda konstnärer och som egna företagare eller kombinatörer i sin kartläggning och beskrivning av konstnärernas villkor. Det får som följd att konstnärer inom vissa konstområden ges en betydligt större plats än andra. De konstnärer som arbetar inom mer kollektiva konstarter och arbetar helt eller delvis som anställda är mindre synliga vilket ger en missvisande bild av bredden i konstnärskollektivet. Många av Teaterförbundets medlemmar tillhör dessa grupper, och de utgör en betydande del av dagens aktiva konstnärer. Flera av våra medlemmar som är egna företagare arbetar dessutom i kollektiva processer där de i praktiken fungerar som anställda i den bemärkelsen att de inte själva styr över processen trots att de inte åtnjuter samma trygghet som de anställda konstnärerna.

Teaterförbundet ställer sig i många delar bakom den analys som presenteras vad gäller konstnärernas låga inkomster och osäkra arbetsförhållanden. I flera delar har Teaterförbundet dock svårt att se hur de förslag som sedan presenteras ska bidra till att avhjälpa de problem som finns inom sektorn. Teaterförbundet är också tveksamt till att de

resurser som presenteras i vissa av förslagen på ett effektivt sätt bidrar till att möta de utmaningar som finns, och därmed bidra till en offensiv konstnärspolitik. Detta kommenteras närmare under avsnitten som avser utredningens bedömningar och förslag.

Utredningens bedömningar och förslag i avsnitt 9

9.2.1 Motiv och inriktning

Teaterförbundet ställer sig bakom de motiv och den inriktning som utredningen föreslår ska gälla för konstnärspolitik. Värdefulla utgångspunkter för den framtida konstnärspolitik lyfts här fram, som t.ex. konstens betydelse för såväl den enskilde som samhällets utveckling och vitalitet, vilket motiverar att ansvar tas för konstnärernas villkor även inom andra politikområden. Konstnärspolitik ska bidra till konstens frihet, egenvärde och kvalitet samt betydelsen av principen om armlängsavstånd. Dessa ställningstaganden är viktiga för att värna professionalitet och konstnärlig integritet.

Teaterförbundet saknar dock de tydliga skrivningarna från propositionen Kulturpolitik 96/97:3 som bland annat slår fast att ”statens insatser ska syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser till medborgarna, skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för konstnärligt arbete, anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden” Dessa målsättningar lyfter på ett tydligare sätt fram sambanden mellan konstnärernas arbete och försörjningsmöjligheter och ett rikt kulturliv. För att möta dessa målsättningar krävs både en kraftfull konstnärspolitik och en stark kulturpolitik. Även UNESCOs rekommendation från 1980 ”Status of the Artist” ger stöd för ett sådant resonemang.

I de nya målen saknas den tydliga kopplingen till publiken/medborgarna och därmed kopplingen till de övergripande kulturpolitiska målen. Målsättningen att konstnärspolitik ska vara anpassad till aktuella behov och ge utrymme för nya konstnärliga uttryck gör politiken alltför snäv och bör också kompletteras med konstnärlig utveckling och fördjupning.

I 2016 års budgetproposition anges att de kulturpolitiska målen förutsätter att konstnärerna kan försörja sig på sin konstnärliga verksamhet och har möjlighet att utveckla sitt konstnärskap. Utredningens kartläggning visar dock tydligt att de professionella konstnärerna i dag inte fullt ut kan försörja sig på sin konstnärliga verksamhet utan måste komplettera med andra inkomster. Mot den bakgrunden är det väsentligt att synliggöra att det finns ett brett spektrum av åtgärder inom olika politikområden som kan bidra till att underlätta för konstnärerna och förbättra deras förutsättningar att vara yrkesverksamma och verka professionellt. I annat fall finns begränsade möjligheter till måluppfyllelse.

Utredningen tar även upp att konstnärspolitik ska medverka till att snedrekryteringen till konstnärliga högskolor minskar. Låga inkomster, osäkra anställningsvillkor och bristande trygghet för konstnärer är enligt Teaterförbundets mening avgörande frågor att komma till rätta med för att nå en bredare bas för rekryteringen till de konstnärliga hörskolarna. Detta bör på ett tydligare sätt lyftas fram i analysen av problemet med snedrekryteringen.

Rekrytering till konstnärssyrken sker inte heller enbart i ung ålder eller genom formell utbildning, vilket gör att fokus på konstnärliga högskolor och ungdomar begränsar analysen och förslagen.

9.2.2 Konstnårsbegreppet

Teaterförbundet har inga invändningar mot en fortsatt användning av begreppet konstnär i den breda bemärkelsen inom konstnärspolitiken. Begreppet är fortfarande relevant och väl inarbetat i kultur- och konstnärspolitiken. Vi delar också utredningens bedömning att begreppet måste vara öppet för nya tolkningar och avgränsningar och därmed vara dynamiskt. Det är dock nödvändigt att i större utsträckning påpeka att begreppet omfattar konstnärligt verksamma inom *alla* konstområden. Teaterförbundets erfarenhet är att begreppet i vissa sammanhang enbart används för att beskriva bild- och formkonstnärer vilket ibland komplicerar kommunikationen och förståelsen av begreppet. Teaterförbundet noterar att utredningen själv delvis går i den fällan, och anser att man inom utredningen borde gjort mer djupgående analyser av villkoren för olika grupper av konstnärer.

Begreppet kulturskapare omfattar en större bredd av kreatörer och är därför användbart vid sidan av begreppet konstnär.

9.2.3 Åtgärder för att stärka konstnärernas professionella arbete

Teaterförbundet delar den bedömning som utredningen gör vad gäller åtgärder för att stärka konstnärernas professionella arbete. Teaterförbundet ser positivt på att utredningen lyfter fram behovet att de konstnärliga utbildningarna kompletteras med fortbildning vilket är en angelägen fråga för flera av förbundets yrkesgrupper. Teaterförbundet instämmer i att snedrekrytering till utbildningarna bör motverkas och ser behov av en vidgad arbetsmarknad, bättre förmedlingsinstanser för att konstnärer ska kunna nå sin publik och marknad, ersättningsystem som tar tillvara konstnärernas intressen, relevanta stöd- och bidragssystem samt ökad social trygghet och vissa administrativa förenklingar.

Utredningen lyfter fram att kulturinstitutioner med offentligt stöd som erbjuder publika möten för konsten är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad och ska ses som en integrerad del av konstnärspolitiken. Teaterförbundet vill här betona att det mot den bakgrunden är avgörande att dessa institutioner också får rimliga resurser så att de yrkesverksamma personer som arbetar där ges goda villkor.

Kultur- och konstnärspolitiken är ett underfinansierat område. Det är glädjande att utredningen på ett så tydligt sätt lyfter fram att den ekonomiska ramen för konstnärspolitiken behöver öka. Här framhålls att konstnärspolitiken måste ges rimliga förutsättningar för produktion av värdefull konst, men även behoven av bättre och mer förutsägbara trygghetssystem och förenklade rutiner. Samverkan mellan dessa delar är av stor betydelse för att förbättra konstnärernas villkor. Teaterförbundet hade gärna sett att utredningen i detta sammanhang även lyft fram betydelsen av en upphovsrätt som stärker konstnärernas och kulturskaparnas möjligheter att träffa skäliga avtal. En stark upphovsrätt är avgörande för att säkra betydelsefulla ersättningar till konstnärer och kulturskapare. Upphovsrättsliga ersättningar utgör en betydande del av inkomsterna för Teaterförbundets medlemmar.

9.2.4 Måluppfyllelse

Enligt Teaterförbundets mening är konstnärspolitiken en förutsättning för att de kulturpolitiska målen ska uppnås. Utan konstnärer är kulturpolitiken verkningslös.

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att stödordningarna i grunden fungerar väl, men anser att de konstnärspolitiska stödsystemen är underfinansierade och att en ekonomisk urholkning de senaste tio åren kan konstateras. Teaterförbundet delar utredningens bedömning att konstnärspolitiken måste förstärkas och den ekonomiska ramen ökas.

9.3.1 Allmänt om utbildningssystemet

Utredningen ser inga behov av större förändringar av befintliga utbildningar inom området. Men Teaterförbundet saknar i avsnittet en analys av och förslag på hur de konstnärliga högskolorna kan utveckla sitt arbete i att informera blivande yrkesverksamma konstnärer på en frilansarbetsmarknad. I Teaterförbundets kontakter med studenterna noterar vi att det finns behov av ytterligare kompetens när det gäller social trygghet, skatter, upphovsrätt, skillnaderna mellan anställning och eget företagande, och att de aktuella högskolorna kan göra mer på området för att bättre rusta studenterna för framtiden.

Det är mycket positivt att utredningen lyfter fram behovet av insatser för fortbildning av konstnärer. Detta är särskilt väsentligt då konstnärer ofta har korta anställningar och går miste om kompetensutveckling och utvecklingsmöjligheter som ligger inom arbetsgivarens ansvar. Avsaknaden av möjligheter till kompetensutveckling och fortbildning är ett stort problem för flera yrkesgrupper, och det är välkommet att utredningen lyfter frågan och tydligt pekar på högskolornas möjligheter att bistå.

Teaterförbundet instämmer även i utredningens bedömning att det krävs strategiska insatser för att minska den förhållandevis stora snedrekryteringen till de konstnärliga högskolorna. Det är dock anmärkningsvärt att inte utredningen kommer till slutsatsen att problemet till stora delar hänger samman med de låga inkomster och osäkra anställningsförhållanden som dessa yrken erbjuder. Förbundet menar att detta är en central del i problemet med snedrekryteringen, och att detta tydligare borde lyftas fram i analysen och slutsatserna.

9.3.2 Konstnärliga högskolornas satsningar mot snedrekryteringar

Teaterförbundet instämmer i att insatser för att motverka snedrekryteringen bör prioriteras. Det måste vara möjligt för fler att söka sig till ett konstnärligt yrke. Detta är viktigt inte minst för yttrandefrihet och demokrati, men också för den kulturella mångfalden. På olika håll pågår bra initiativ och Teaterförbundet instämmer i att insatserna i arbetet med breddad rekrytering bör ha en långsiktig karaktär. Det är mot den bakgrunden väsentligt att högskolorna ges förutsättningar att bedriva detta arbete strategiskt och långsiktigt.

Teaterförbundet ser positivt på förslaget om att ge Universitetskanslerämbetet i uppdrag att i samråd med Universitets- och högskolerådet utvärdera berörda universitets och högskolors arbete för att bredda rekryteringen

9.3.3 Kulturskolans ansvar

Kulturskolan lägger en viktig grund för vilka som senare i livet finner en väg till de konstnärliga högskolorna. Därför har kulturskolan betydelse för att bryta snedrekryteringen. Teaterförbundet delar utredningens slutsats att kulturskolan måste ges prioritet både hos stat och kommun. Den kulturskolesatsning som regeringen genomför bl. a genom ett nationellt kulturskolecentrum på Kulturrådet och det så kallade Kulturskoleklivet är viktiga steg framåt.

Kulturskoleklivet är också en positiv åtgärd för vidareutbildning och yrkesbreddning av professionella kulturskapare, vars konstnärliga kompetenser är värdefulla för kulturskolan och kan bredda arbetsmarknaden för dessa.

9.3.4 Tillgänglighet till konstnärliga utbildningar

I dag samarbetar flera konstnärliga utbildningar på ett förtjänstfullt sätt med olika aktörer utanför den egna verksamheten. Det ger i många delar positiva effekter och bidrar till en utveckling av verksamheten samt ger möjlighet till en breddad rekrytering. De olika konstnärliga utbildningarna runt om i landet skiljer sig dock åt mycket och det är väsentligt att det enskilda lärosätet själva får avgöra vad som är det mest effektiva sättet att utveckla utbildningen.

Att högskolorna utvecklar möjligheterna till distansutbildningar i större utsträckning är positivt och ger nya möjligheter och en större flexibilitet vilket skulle vara bra för många grupper av Teaterförbundets medlemmar.

9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

Utredningen föreslår ett nytt statsbidrag om 50 miljoner till konstnärliga produktionshus för ungdomar. Som mentorer ska yrkesverksamma kulturskapare knytas till verksamheten. Detta kan innebära nya arbetstillfällen för professionella konstnärer, vilket är positivt. Med de begränsade resurser som finns till förfogande inom konstnärspolitiken ställer sig dock Teaterförbundet tveksamma till om det mest ändamålsenliga är att bygga upp nya former av statsbidrag inom området. Under senare år har satsningar gjorts på såväl kulturskolan som nya bidragssystem som t.ex. Kreativa platser. Dessa satsningar har i stora delar varit framgångsrika och kan på sikt bidra till att motverka snedrekryteringen till de konstnärliga högskolorna. Enligt Teaterförbundets bedömning är det väsentligt att dessa satsningar ges möjlighet att följas upp och utvärderas. Att inrätta nya bidragssystem är resurskrävande och det är väsentligt att de ges möjlighet att verka långsiktigt för att uppnå goda resultat. Ett nytt statsbidrag som tar sikte på att minska snedrekryteringen till de konstnärliga högskolorna är framför allt en fråga för utbildningspolitiken och bör finansieras inom detta utgiftsområde. Ett nära samarbete med kulturlivets aktörer är dock nödvändigt för att ta tillvara kompetens och erfarenhet från konstnärliga institutioner och yrkesverksamma konstnärer.

9.3.6 Fortbildning av konstnärer

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att de konstnärliga högskolorna i större utsträckning bör erbjuda fristående kurser i form av fortbildning för yrkesverksamma konstnärer. Behovet av kompetensutveckling för konstnärligt yrkesverksamma är stort. Ett större ansvar bör tas och mer resurser avsättas från det offentliga för detta. På det sätt som arbetsmarknaden utvecklas blir detta allt viktigare.

Behovet av utökade möjligheter till kompetensutveckling och fortbildning är en mycket angelägen fråga för Teaterförbundets medlemmar. I en tid av en alltmer splittrad arbetsmarknad finns risk för att många går miste om möjligheter till fortsatt lärande. Det är mot den bakgrunden högst angeläget att den nationella nivån tar ett ansvar för att skapa förutsättningar för detta. Teaterförbundet ser positivt på att utredningen tydligt lyfter frågan i sin analys av de fortsatta behoven inom konstnärspolitiken.

9.4.1 Allmänt om arbetsmarknaden för konstnärer

Teaterförbundet instämmer i utredningens bedömning att arbetsmarknaden för konstnärer har genomgått en stor förändring under senare tid men kulturarbetsmarknaden är fortfarande särpräglad i jämförelse med övriga arbetsmarknaden, och kan kräva särskilda lösningar. Digitaliseringen har haft en betydande roll både för medlemmar som arbetar inom filmområdet, men även de av Teaterförbundets medlemmar som arbetar inom ramen för scenkonstområdet upplever stora förändringar och nya möjligheter. Även andra faktorer, som till exempel internationaliseringen har haft avgörande betydelse, särskilt för konstnärer inom vissa områden. Utredningens fokus på digitaliseringen har förtjänster men gör att ett bredare spektrum av faktorer osynliggörs och därmed blir analys och förslag begränsade.

Utredningen lyfter fram att antal områden som har betydelse för konstnärernas sysselsättning. Genom ett flertal digitala tjänster sprids idag konstnärliga verk till publiken i nya former, och det finns stora utmaningar för att säkerställa att utvecklingen inte går i en riktning som drabbar upphovspersoner eller utövare på ett negativt sätt. Nya möjligheter för publiken att ta del av konstnärernas verk bör också innebära ökade möjligheter för konstnärerna att stärka sina inkomster i samband med en större marknad. I dag finns tecken på en motsatt utveckling, och det är mot den bakgrunden angeläget att staten noga bevakar frågan i de delar där man har möjlighet att påverka, så som t.ex. uppdrag åt public service eller anslag till offentligt finansierad kulturverksamhet.

9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

Utredningen föreslår att regeringen tar fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen med ett samordningssekretariat på Kulturrådet. Konstnärsnämnden ska också ges i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det digitala landskapet. Även PRV och Tillväxtverket ges uppdrag i syfte att stärka konstnärernas kunskap och möjligheter att verka i den digitala miljön.

Teaterförbundet ser positivt på att utredningen lyfter fram behovet av en tydlig roll för staten i arbetet med digitalisering så att konstnärerna får möjlighet att ta vara på de nya möjligheter som erbjuds. Tyvärr är analysen här bristfällig, och det förslag som utredningen presenterar är inte tillräckligt konkret för att ta ställning till, och det är oklart om de 100 miljoner kronor som ska avsättas fr. o. m. 2020 kommer att användas på ett sätt som är ändamålsenligt. Det finns en risk att stora övergripande uppdrag till myndigheter skapar en kostsam byråkrati som i slutändan inte ger det resultat som varit syftet. Teaterförbundet ser det som angeläget att del av de resurser som avsätts även kan används direkt för ersättningar till konstnärerna för nyttjande av deras verk om behov uppstår.

Teaterförbundet delar utredningens uppfattning att digitaliseringen på många sätt är positiv för konstnärerna, men också innebär nya utmaningar vad gäller affärsmodeller, värdekedjor och pengaströmmar. För att skapa bättre förutsättningar för konstnärer att dra nytta av digitaliseringens alla möjligheter behövs ett brett spektrum av åtgärder. Rent strategiska insatser i dessa frågor är väsentliga även från statens sida. En av viktigaste åtgärderna för konstnärer när det gäller digitalisering är att få till stånd en upphovsrätt som stärker konstnärernas möjligheter att träffa skäliga avtal och få rimligt betalt, där har statens en avgörande roll både vad gäller den nationella lagstiftningen och att påverka de europeiska regelverken med anknytning till dessa frågor i rätt riktning.

9.4.3 Uppdrag om kulturella och kreativa näringar

Tillväxtverket föreslås få i uppdrag att fortsatt utveckla analyser och strategier för att stärka kulturella och kreativa näringar i Sverige. Teaterförbundet har inga invändningar mot detta under förutsättning att arbetet sker i nära samarbete med Konstnärsnämnden och konstnärorganisationerna. Konstnärerna utgör kärnan i de kulturella och kreativa näringarna och det är därför väsentligt att regelbunden avstämning sker med dessa grupper. Det är av stor betydelse att de nya företag som etableras inom dessa näringar har kännedom om den svenska modellen och god kunskap om kollektivavtalets betydelse för ett framgångsrikt resultat. Kunskap om konstnärers villkor och arbetsförhållanden är centrala frågor för att kulturella och kreativa näringar ska kunna blomstra.

9.4.4 Svenska projekt i EU:s ramprogram

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att det är angeläget att resurserna inom Kreativa Europa kommer det svenska kulturlivet till del i större utsträckning. Att ansöka om stöd inom programmen är dock komplicerat och det är positivt att det finns möjligheter att få råd och stöd från myndigheter och organisationer i detta arbete.

9.4.5 Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

Teaterförbundet instämmer i att konstnärliga residens har möjlighet att stärka konstnärernas arbetsmarknad. Utredningens förslag om att inrätta sådana på statliga myndigheter lämpar sig dock kanske främst för enskilda konstnärer, främst verksamma utanför Teaterförbundets område. Det finns dock exempel på yrkesgrupper bland förbundets medlemmar som arbetat framgångsrikt tillsammans med arbetsplatser.

Att utredningen anger en enskild mottagare för uppdraget att vara den förmedlande länken mellan konstnärer och myndigheter är något förvånande, då det finns andra aktörer t.ex. centrumbildningarna, som med sin närhet till konstnärerna skulle ha goda förutsättningar att arbeta framgångsrikt med ett sådant uppdrag.

Internationellt utbyte är viktigt för konstens utveckling. Konstnärsnämnden har utvecklat tre internationella program; Iaspis-programmet för bild- och formkonstnärer, KID det internationella dansprogrammet samt det internationella musikprogrammet. Programmen omfattar en rad olika former av insatser för att öka internationaliseringen varav residens i utlandet är en form. Utöver programmen så stödjer Konstnärsnämnden även internationellt utbyte för konstnärer inom teater och filmområdet. Förbundet ser positivt på utredningens förslag om att Konstnärsnämnden tillförs 10 miljoner fr. o. m. 2020 för en ökad satsning på internationalisering men medlen bör inte enbart gå till utländska residens. Teaterförbundet anser att en utökning av Konstnärsnämndens internationella program också bör ske, så att de även omfattar teater- och filmområdet.

Nya internationella konstnärliga residens och fortsatt samarbetet mellan Kulturrådet, Konstnärsnämnden, Sida och Svenska Institutet inom ramen för biståndspolitiken för att främja konstnärernas roll i utvecklingsarbetet är också förslag som Teaterförbundet tillstyrker. Det är dock väsentligt att poängtera att dessa insatser bör finansieras inom det biståndspolitiska området och inte inom kulturbudgeten i utgiftsområde 17.

9.4.7 Konstens behov av mellanhänder

Utredningen använder sig av begreppet ”mellanhänder” för att illustrera verksamheter som på olika sätt kan sägas ha ett förmedlande uppdrag. Det används dock som ett samlingsbegrepp för sinsemellan mycket olika verksamheter, som allianser och centrumbildningar, vilket är bekymmersamt. Begreppet i sig är också problematiskt då det kan tolkas som att en ”mellanhand” inte odelat är någon som är till fördel för konstnären. Ett bättre begrepp i diskussioner om konstnärspolitiken är ”mellanled”, ett mer neutralt begrepp som sedan kan användas mer specialiserat utifrån den verksamhet som beskrivs.

Det stämmer att konstens behov av den förmedlande länken, ”mellanledet”, har ökat, inte minst p. g. a. digitaliseringen. Men digitaliseringen har samtidigt inneburit att många kulturskapare kan nå ut till en publik utan ett ”mellanled”, t. ex. genom egen utgivning eller produktion, vilket har inneburit att ”mellanledet” försvagats och delvis mist sin relevans.

Teaterförbundet är enig med utredningen om att de strukturer som finns för att främja konstnärers sysselsättning och sociala och ekonomiska trygghet bör stärkas och kompletteras. Det gäller särskilt aktörer som initierats och drivs/styrs/ägs av konstnärernas egna organisationer såsom centrumbildningar och allianser. Förbundet tycker dock inte att de allianser som finns idag är att betrakta som ”mellanled”, utan ser dem som viktiga arbetsgivare inom scenkonstens område.

En försöksverksamhet med en allians för konstnärliga upphovsmän är en tanke som bör utredas närmare, då det finns flera grupper av upphovspersoner som är i behov av ökad trygghet. Inom ramen för Teaterförbundets verksamhet finns flera grupper av upphovspersoner, men ett ökat behov av trygghet finns även inom andra medlemsgrupper, t.ex. teknisk- eller verkstadspersonal inom scen- och filmområdet.

Det är dock viktigt att lyfta fram att förutsättningarna inom olika upphovsmannaområdena skiljer sig åt och att olika modeller förmodligen måste prövas för respektive konstområden. Formerna för arbete ser olika ut för upphovspersoner och utövare, och alliansmodellens struktur är byggd för de senare grupperna. Det är därför inte otänkbart att helt andra strukturer är bättre lämpade för upphovspersoner än en alliansmodell. Det är av största vikt att de modeller som prövas blir förutsägbara och trovärdiga för att få legitimitet visavi andra verksamma inom området. Detta är av avgörande betydelse för att nya allianser eller liknande konstruktioner ska bli framgångsrika. Utredningen bortser även ifrån att det är i huvudsak upphovspersoner som tilldelas de i tid längre och mer omfattande konstnärspolitiska stipendierna såsom långtidsstipendier och 5-åriga arbetsstipendier. För att få ökad kunskap inom området krävs även en analys av inkomstgarantiernas betydelse för upphovspersoner, och vilka konsekvenser en avveckling av detta system har inneburit för dessa grupper av konstnärer.

Det faktum att utredningen felaktigt skriver att upphovspersoner inte är organiserade i fackförbund illustrerar svårigheterna att i svepande ordalag använda ordet upphovspersoner. Teaterförbundet organiserar tex regissörer, koreografer och scenografer inom gruppen upphovspersoner.

Det finns även, som utredningen också nämner, ett behov av att bygga ut befintliga alliansverksamheter för att omfatta fler utövare. Vid varje ansökningsomgång till allianserna finns flera personer som trots att de uppfyller kriterierna med råge inte kan anställas på

grund av begränsade resurser. Allianserna bedriver en mycket framgångsrik verksamhet och borde ges fortsatt möjlighet att växa. Det är väsentligt att ta tillvara den branschkännedom som finns i de befintliga organisationerna. Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att den kompetensutveckling som sker inom ramen för alliansernas verksamhet i många delar kommer även andra än de anställda i allianserna till del. Med större resurser skulle denna verksamhet kunna byggas ut ytterligare. Som tidigare anförts är behovet av möjligheter till kompetensutveckling stort inom scenkonstområdet.

Teaterförbundet instämmer i utredningens bedömning av att centrumbildningarna är viktiga aktörer. Inom teater- och dansområdet är de dessutom arbetsgivarorganisationer och avtalspart i kollektivavtal med Teaterförbundet för de verksamma inom det fria scenkonstområdet. Detta är en uppgift som behöver utvecklas. Det blir tydligt även i resonemanget om centrumbildningarna att verksamheterna skiljer sig mycket åt beroende på konstområde.

9.4.8 Administrativt myndighetsstöd för konstnärer

Utredningen lyfter behovet av ett ökat stöd i information och service till konstnärerna. Man efterfrågar också en ökad samverkan mellan myndigheterna och att det är angeläget att förenkla för konstnärerna att vara egna företagare och ta ett större ansvar för den egna tryggheten. Teaterförbundet instämmer i att det är viktigt med ökad kunskap för de konstnärer som har förutsättningar att vara verksamma som egna företagare.

Teaterförbundet vill dock i detta sammanhang framhålla att en stor del av konstnärer har en betydligt större trygghet om de vidhåller sin rätt att vara anställda, under kortare och längre perioder, där så är möjligt. Ett ökat fokus på egenföretagande kan i många fall vara till nackdel för konstnärer som därigenom går miste om den trygghet en anställning ger. Den information som ges till konstnärer i dessa frågor måste därför på ett tydligt sätt redovisa dessa delar. Det är Teaterförbundets erfarenhet att många konstnärer har låg kunskap i dessa frågor och att ett ökat fokus på egenföretagande har gjort att många tror att det är en bättre väg att gå trots att deras verksamheter inte har de resurser och den stabilitet som ett eget företag kräver. I många fall blir konstnärer "ofrivilliga" egenföretagare eftersom arbetsgivarna inte vill anställa, utan föredrar att engagera uppdragstagare. I dessa fall är det ofta svårt för konstnärerna att fakturera tillräckligt för att täcka in de faktiska kostnaderna för försäkringar, pensionsavsättningar och kompetensutveckling. Detta är i många delar till nackdel för konstnärer som skulle ges ett bättre skydd som anställd. Under senare år har även en utveckling gått mot så kallad "egenanställning", ett begrepp som inte är reglerat i lagstiftningen men ökar i omfattning, och riskerar att öka otryggheten ytterligare för utsatta grupper med svag ställning på arbetsmarknaden.

Teaterförbundet instämmer i att Af Kultur Media är en resurs för arbetssökande konstnärer och att en särskild avdelning som vänder sig till just dessa grupper bör vara en förebild även för andra myndigheter som Skatteverket och Försäkringskassan vilket redan föreslogs i SOU 2003:21 "Konstnärerna och trygghetssystemen". Fortsatt utveckling av Konstnärsguiden och verksamt.se är också angelägen, men det krävs att även denna utveckling tar hänsyn till resonemanget ovan om att säkerställa kunskapen om skillnaderna i trygghet mellan anställning och egenföretagande.

9.5.2 Konstnärernas förutsättningar att verka i regionerna.

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets alla regioner måste förbättras. Det är positivt att de konstnärspolitiska frågorna idag får ett ökat utrymme även inom ramen för den regionala och lokala kulturpolitiken. Förutom möjligheter till regionala eller kommunala bidrag eller stipendier kan insatser som repetitionslokaler, residens eller andra satsningar på flera sätt förbättra möjligheterna för konstnärligt yrkesverksamma på flera håll i landet.

För att närmare belysa frågan om konstnärernas förutsättningar att verka i hela landet krävs en djupare analys av vilka effekter den ökade urbaniseringen får för dessa yrkesgrupper. En allt rörligare arbetsmarknad ställer stora krav på konstnärerna att ofta och regelbundet arbeta på annan ort är bostadsorten. Kortare och osäkrare anställningar bidrar till denna utveckling.

Teaterförbundet instämmer i att de regionala och lokala marknaderna behöver stärkas bl. a genom att lokala arrangörer får bättre förutsättningar att betala skäliga ersättningar. Detta är även en fråga som Teaterförbundet har lyft i *Upprop för den fria scenkonsten* tillsammans med Teatercentrum och Danscentrum. En viktig fråga för de konstnärer som turnerar mycket är dock inte bara ersättningarna, utan även arbetsmiljön.

De regionala och lokala kulturinstitutionerna är avgörande för att det ska vara möjligt att vara verksam som konstnär utanför storstadsregionerna och för att konstnärerna ska nå en bred publik i hela landet. Institutionerna utgör en infrastruktur för den professionella scenkonsten och utgör plattformar för konstnärligt skapande som sträcker sig långt utanför de egna husen. Det är mot den bakgrunden mycket olyckligt att inte utredningen i större utsträckning lyfter fram behovet av ökade resurser för institutionerna och ser deras utvecklingspotential i förhållande till bland annat den fria sektorn och övriga kulturlivet. Den utredning som Myndigheten för kulturanalys presenterade 2017 visar tydligt på minskade resurser för den konstnärliga verksamheten inom institutionerna över tid.

9.5.3 Kultursamverkansmodellen

Teaterförbundet instämmer i utredningens bedömning att kultursamverkansmodellen har lett till en positiv utveckling av regionernas kulturverksamhet och konstnärsperspektivet har börjat utvecklas i kulturplanerna. Det är angeläget att konstnärernas villkor finns med i kommande analyser och utvärderingar av modellen. Utredningens förslag om att resurserna till det professionella kulturlivet och konstnärerna i regionerna tillförs ytterligare 25 miljoner kronor fro.om. 2020 tillstyrks.

Teaterförbundet ställer sig dock mycket kritiska till den förordningsförändring som utredningen föreslår. En ytterligare avreglering av stödet till regional kulturverksamhet kan komma att få mycket stora konsekvenser för den infrastruktur av professionell kulturverksamhet som byggts upp i stora delar av landet. En sådan förändring kan inte göras utan en särskild utredning med omfattande analys av konsekvenser som även sätts i förhållande till kulturpolitiken i stort, och annan bidragsgivning till kulturområdet.

Utredningen lyfter fram det faktum att konstnärernas arbetsmarknad alltmer går mot tillfälliga anställningar, uppdrag och projekt. Bidragsgivningen präglas av en ökad projektifiering och minskad långsiktighet vilket kan vara negativt för den konstnärliga utvecklingen och konstnärernas trygghet. Det är därför viktigt att konstnärernas villkor finns

med i bilden när modellen analyseras eller utvärderas. Förbundet delar dock inte bilden att de konstnärer som tillhör grupper som verkar utanför de regionala kulturinstitutionerna riskerar att hamna utanför arbetet med de regionala kulturplanerna. Tvärtom är det förbundets erfarenhet att de konstnärer som är verksamma *inom* institutionerna sällan bjuds in till diskussioner om kulturplanerna, utan att det främst är konstnärer *utanför* institutionerna som bjuds in till de kultursamråd som genomförts. I den del institutionerna finns företrädare i de regionala dialogerna är det främst genom institutionernas ledning, sällan återfinns konstnärerna bland arbetstagarna.

Utredningen framhåller även i detta avsnitt att de regionala och lokala kulturinstitutionerna är viktiga arbetsgivare för många konstnärsgrupper. Teaterförbundet delar denna uppfattning. Under perioden 2013-2015 har dock antalet årsarbetskrafter minskat vid de institutioner som tilldelats statsbidrag, samtidigt som antalet anställda har ökat. Antalet personer med visstidsanställningar, och personer som arvoderats eller arbetat med F-skatt har ökat. Minskningen av antalet årsarbetskrafter, och antal tillsvidareanställda är *särskilt* stor inom de institutioner som engagerar Teaterförbundets medlemmar. Detta är en mycket oroande utveckling och enligt förbundets mening finns risk att utvecklingen förstärks ytterligare om utredningens förslag genomförs. Teaterförbundet avråder därför kraftigt mot det förslag till förordningsförändring som utredningen föreslår.

9.5.4 Kulturarrangörer i hela landet

Teaterförbundet instämmer i utredningens förslag att verksamheten hos de fasta institutionerna och ideella föreningar som arrangerar kulturevenemang med konstnärliga framträdanden och utställningar har stor betydelse för konstnärernas möjligheter för att kunna möta en publik och att försörja sig. Förbundet har heller inget att invända mot att Kulturrådet får ett uppdrag att följa upp och redovisa arrangörsledets arbete och göra en fördjupad analys av de villkor som möter konstnärerna.

En sådan analys bör inte bara omfatta ersättningar utan också ta höjd för att se över vilken arbetsmiljö som möter konstnärerna runt om i landet. Förbundet förutsätter att ett sådant perspektiv ingår i ett uppdrag som ska titta på vilka villkor som möter konstnärerna. Teaterförbundet vill även i detta sammanhang peka på *Uppropet för den fria scenkonsten* punkt 4. *Professionell scenkonst kräver professionell ersättning.*

9.5.5 Konstbildningens betydelse

Teaterförbundet delar utredningens förslag att konstförmedling är en viktig del av konstnärspolitiken och ser positivt på att konstförmedlande insatser förstärks. Utredningen lyfter i detta sammanhang även public service-bolagen som viktiga kulturbärare. Teaterförbundet instämmer i utredningens förslag att bolagens kulturuppdrag bör följas upp på ett tydligare sätt än vad som hittills har skett.

9.6.2 Offentligrättsliga ersättningar

Ljudböcker inlästa av skådespelare är en växande del av utlåningen vid bibliotek. Författare och översättare får sedan länge ersättning för dessa, och så även kompositörer och musiker sedan slutet av 1990-talet. Den enda grupp som står utanför biblioteksersättningen är utövande konstnärer som läser in kommersiella ljudböcker. Detta är en fråga som diskuterats i olika sammanhang men som gång på gång har skjutits på framtiden. Enligt Teaterförbundets mening är det olyckligt att utredningen inte närmare har kommenterat

denna fråga och tagit tillfället i akt att lägga förslag som följer utvecklingen på detta område. I budgetpropositionen 2009 fanns ett positivt ställningstagande för att frågan skulle lösas. Ett förslag till ersättningsordning togs fram 2010 och även Litteraturutredningen gjorde bedömningen att det var motiverat att undersöka möjligheterna att införa en ersättningsordning för utövande konstnärer som medverkar som inläsare av litterära ljudböcker (SOU 2012:65 s 426).

Utredningen föreslår att en särskild utredning genomförs för att pröva förutsättningarna för att biblioteksersättningen även ska kunna omfatta e-böcker. Den växande marknaden för ljudböcker nödvändiggör att en utredning av biblioteksersättningen även bör omfatta frågan om ersättningar för inläsare av ljudböcker. Att återigen undvika denna fråga vore mycket olyckligt och kan inte anses tidsenligt.

Även talböckerna har ökat stort i omfattning under senare år, medan talboksersättningen inte har utvecklats i samma takt. Talboksersättningen minskar istället per exemplar vilket är oacceptabelt. Medel behöver därför skjutas till för talboksersättningen och en översyn bör göras i syfte att stärka talboksersättningen.

9.6.4 Upphovsrätten

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att upphovsrätten är central för konstnärernas möjligheter att leva på sitt konstnärskap. Upphovsrätten är avgörande för både försörjning och trygghet. Den utgör en av de viktigaste inkomstkällorna för konstnärligt yrkesverksamma personer och är en förutsättning för att ha inflytande över hur konstnärers arbetsresultat används och sprids. Ett väl fungerande och balanserat upphovsrättssystem är därmed ett fundament för den kulturella och kreativa sektorn. En mer djupgående analys av hur upphovsrätten behöver stärkas för konstnärernas räkning hade därför varit välkommen.

Utredningen konstateras att digitaliseringen har medfört nya förutsättningar för upphovsrätten, vilket innebär att gällande bestämmelser behöver ses över på flera punkter i syfte att stärka konstnärernas ställning och stävja risken för obalans mellan förhandlingsparterna.

Den digitala utvecklingen medför att konstnärernas möjligheter att göra sina rättigheter gällande försämras, svårigheterna att ta betalt för sina verk ökar liksom obalansen mellan parterna.

Utredningen berör i detta avsnitt även arbetet inom EU med DSM-direktivet. Det är förvånande att utredningen inte närmare redovisar konstnärsorganisationernas argument och synpunkter i frågan. I denna fråga har kulturskaparorganisationerna en mycket samlad bild av betydelsen av direktivet, vilket borde ha redovisats tydligare. Kulturskaparorganisationerna har lagt ner ett omfattande arbete för att beskriva de negativa konsekvenserna för kulturskapare om den föreslagna regleringen inte skulle antagits. Det är med stor glädje Teaterförbundet noterat att direktivet röstats igenom.

Det är i den fortsatta hanteringen av dessa frågor av största betydelse att bevaka att värden för kulturskaparna inte tillfaller de digitala plattformarna på grund av otydlig och föråldrad lagstiftning.

En viktig upphovsrättslig ordning som saknas i utredningens redovisning av området är privatkopieringsersättningen (PKE). Ersättningssystemet administreras av Copyswede och

inbringade drygt 70 miljoner kronor under 2017 till tiotusentals kulturskapare. PKE har stor betydelse för kulturskaparnas försörjning och möjlighet till konstnärliga utveckling.

Näringsutskottet har nyligen givit regeringen till känna att de vill ha en översyn av PKE-systemet. I tillkännagivandet öppnar utskottet för en skattefinansierad lösning, i stället för att elektronikbranschen som tjänar pengar på kulturskaparnas arbetsresultat betalar. En sådan lösning vore olycklig, och det är av största vikt att en översyn av PKE noga lyssnar till konstnärorganisationernas synpunkter för att inte äventyra konstnärernas inkomster från denna viktiga källa.

9.7.1 Konstnär som samlingsbegrepp

Teaterförbundet har inget att invända mot utredningens förslag att begreppet konstnär används i styrdokument och författningar.

9.7.2 Bredd, genreöverskridande och flexibilitet

Teaterförbundet instämmer i utredningens förslag att de statliga regleringarna av statsbidrag till konstnärerna ska möjliggöra en bred, genreöverskridande och flexibel hantering av bidragen. Alla kända och okända uttryck för konstnärlighet ska omfattas oavsett om de kan eller inte kan sorteras in i en känd konstform. Ett vidgat konstnärbegrepp med fler konstnärer kan dock innebära ett ökat behov av resurser vilket inte närmare kommenteras av utredningen. Ett vidgat konstnärbegrepp utan en utökad ram innebär en minskning av resurser för den befintliga konstnärskåren. En sådan utveckling vore djupt olycklig.

9.7.3 Konstnärlig kvalitet som tröskel

Teaterförbundet instämmer i utredningens förslag om att bidrag och stipendier till konstnärer ska grundas på konstnärlig kvalitet och ta hänsyn till mottagarens behov av ekonomiska bidrag samt att begreppet professionell konstnär ska förstås i relation till ett yrkesfält. Förbundet delar dock inte utredningens oro för att inkludera ordet professionell som krav för konstnärspolitiska bidrag utan ser att det kan bistå med viss vägledning för att avgränsa stöden mot amatörverksamhet vilket kan vara ändamålsenligt. De risker som utredningen redovisar i detta sammanhang har förbundet svårt att instämma i. Utredningens förslag till ny förordning har tagit bort de hänsyn till att konstnären är aktiv, geografisk spridning (konstnärer i hela landet) och olika genrer och tekniker som idag formar ramarna tillsammans med kvalitet och ekonomiskt behov, se § 12 sfs 1976:528. Teaterförbundet kan inte se att det finns resonemang om varför inte dessa ramar ska fortsätta att gälla vilka är av stor vikt för förbundets medlemmar och den professionella scen- och filmkonsten.

9.7.4 Både fysiska och juridiska personer

Utredningen presenterar ett förslag att bidrag och stipendier till konstnärer ska kunna sökas av både individer och grupper samt fysiska och juridiska personer. Teaterförbundet avstyrker detta förslag, då den nuvarande ordningen utgör en fungerande gränsdragning mellan olika myndigheter och förtydligar Konstnärsnämndens roll som bidragsgivande myndighet inom konstnärspolitiken. Utredningens exempel med fyra dansares möjligheter att ansöka om stöd som grupp är enligt Teaterförbundets mening inte en väg att gå som stärker utövarnas ställning. Det kan tvärtom bidra till en otydlighet vad gäller arbetsgivaransvaret vilket riskerar att skapa otrygghet.

9.7.5 Tre typer av bidrag och stipendier

Utredningens förslag att renodla bidragen till konstnärer att omfatta arbetsstipendier, projektbidrag och långtidsstipendier. Inom ramen för de tre bidragstyperna ska det finnas utrymme för regeringen och för bidragsbeslutande instans att ange mer preciserade ändamål. Enligt Teaterförbundet fungerar dagens bidragssystem bra och förbundet avstår från att närmare kommentera de förändringar som presenteras. En större flexibilitet kan vara en fördel, men det finns även ett skydd i att regleringen tydligt anger olika ändamål, som med en alltför stor öppenhet ibland kan leda till alltför snabba förändringar som på sikt kan få negativa konsekvenser. T.ex. bör det fortsatt formuleras att stöd kan ges till internationellt utbyte för konstnärer.

9.7.6 Arbetsstipendier

Utredningen menar att regeringen med tidsintervall bör ompröva hur stora delar av budgeten som bör lämnas till arbetsstipendier eller till andra former av stöd som projektbidrag. Här bör påpekas att det idag är myndigheten och delvis arbetsgrupperna vid Konstnärsnämnden som har mandat att fördela medlen mellan arbetsstipendier av olika längder, projektstöd eller internationellt utbyte. Enbart långtidsstipendier har en egen av regeringen definierad budgetpost och antalet stipendier står i myndighetens regleringsbrev. Teaterförbundet anser att den ordningen är bra och att den ger ett mycket långtgående mandat till de beslutande grupperna som i huvudsak består av konstnärer.

Här ger utredningen även en mer långtgående tolkning av begreppet konstnär i förhållande till den konstnärspolitiska bidragsformen arbetsstipendier då man menar att den kan ges till curatorer och mellanhänder. Enligt Teaterförbundets kännedom omfattas inte dessa grupper av Konstnärsnämndens nuvarande definition av konstnärsbegreppet utan de kan i olika former söka stöd hos Statens Kulturråd.

9.7.8 Långtidsstipendier

Teaterförbundet vill understryka vikten av de 10-åriga långtidsstipendierna för i första hand upphovspersoner inom områdena scen och film. Antalet stipendier har utökats och Konstnärsnämnden har utökat antalet stipendier som tilldelas konstnärer inom Teaterförbundets konstområden vilket är av stor vikt då antalet anställningar minskar. Men kanske än mer betydelsefullt är de möjligheter till konstnärlig utveckling som ges med dessa betydande stipendier och som har stor betydelse för den konstnärliga utvecklingen inom konstarterna. Teaterförbundet hade här gärna sett ett mer utvecklat resonemang om betydelsen av dessa stipendier inom filmområdet och dansområdet, vilka är områden som i Konstnärsnämndens inkomstundersökningar har konstnärer med mycket låga inkomster.

9.7.9 Redovisning av bidrag

Teaterförbundet instämmer i utredningens förslag att den konstnär som fått projektbidrag eller bidrag till internationellt utbyte ska redovisa till ansvarig bidragsfördelnde instans hur medlem har använts. Det är dock av stor betydelse att formen för en sådan redovisning inte är allt för styrd utan kan ha olika format. Stipendier däremot bör *inte* åtföljas av ett redovisningskrav. Stipendier är en egen form av stöd till enskild person som söks av konstnär på basis av vad den hittills åstadkommit i sitt konstnärskap och med absolut frihet i vad den sedan gör med medlen. Konstnärsnämnden och Författarfonden kan och bör följa vad som görs genom undersökningar och utvärderingar. Stipendiernas frihet är av avgörande vikt

något som bl.a. erkänns av staten genom att de är undantagna i skattelagstiftningen. Om stipendierna knyts till specifika handlingar kan de också påverka förhållandet till andra sociala trygghetssystem såsom arbetslöshetsersättning m.fl. Det är dock väsentligt att någon form av utvärdering görs för att kunna följa utvecklingen av konstnärspolitiken.

9.8 Konstnärernas sociala trygghet

Vid sidan av upphovsrätten är den sociala tryggheten för konstnärligt yrkesverksamma en av de viktigaste utmaningarna att komma till rätta med i konstnärspolitiken. Teaterförbundet delar i princip utredningens och delrapportens analys när det gäller behoven på området. Teaterförbundet inlämnade även ett skriftligt svar på utredningens delrapport om socialförsäkringsfrågor. Flera av förslagen i detta avsnitt föreslår utredningen ska ingå i den fortsatta beredningen av Parlamentariska socialförsäkringsutredningen (PSFU) eller prövas av utredningen ”*En ny arbetslöshetsförsäkring*”(dir.2018:8). Det är angeläget att dessa frågor hanteras skyndsamt då det i dag finns stora brister i trygghetssystemen för konstnärer.

9.8.1 Socialförsäkring och a-kassa

Teaterförbundet delar utredningens bedömning att socialförsäkringssystemen i många avseenden är uppbyggda för arbetstagare med längre anställningsperioder och regelbunden inkomst vilket inte gäller för stora grupper av konstnärer. Teaterförbundet instämmer i utredningens synpunkt att PSFUs förslag gynnar konstnärerna men att det finns behov av ytterligare åtgärder. Bland annat behövs tydligare regler för hur SGI för enskilda näringsidkare ska beräknas. Denna fråga bör tillsammans med behovet av en ökad ekonomisk trygghet vid sjukdom för de konstnärer som har stipendier ingå i beredningen av PSFUs förslag. På samma sätt bör tiden för långa stipendier vara överhoppningsbar för a-kassan enligt utredningens förslag. Det borde dock kunna gälla alla stipendier, vilket borde vara en fråga att pröva i a-kasseutredningen.

Förbundet ställer sig bakom utredningens förslag men vill framhålla att det är angeläget att bevaka att införandet av nya ordningar beaktar konstnärernas särskilda förhållanden.

Dialogen mellan ansvariga myndigheter och konstnärorganisationerna behöver utvecklas och konstnärerna behöver bättre information och service för att kunna göra genomtänkta val och utnyttja de rättigheter som trygghetssystemen ger. Det är positivt om de instanser som fördelar bidrag och stipendier får bättre kunskap i och tydliga uppdrag att informera i dessa frågor.

Teaterförbundet noterar att det på många håll finns bristande kunskaper i vad en anställning ger. Under senare år har stort fokus varit på konstnärernas möjligheter till egenföretagare. För dem som har en verksamhet som har tillräcklig omfattning kan egenföretagande vara en bra lösning, men för många ger en anställning en betydligt större trygghet. Detta är enligt förbundets mening något som inte tillräckligt lyfts fram i diskussionerna kring konstnärernas villkor.

Enligt Teaterförbundets mening är det viktigt att lyfta fram att flera av de delar som kan ge ökat trygghet går förlorade om en person väljer att verka som egenföretagare. De särskilda lösningar som förhandlats fram mellan parterna för att ge en ökad trygghet för konstnärer bygger i väsentliga delar på anställning och dessa går förlorade vid egenanställning eller företagande.

Inom Teaterförbundets avtalsområde finns t.ex. omställningsavtal vilket ger individen möjligheter till stöd vid till exempel uppsägning. På en arbetsmarknad som präglas av stor osäkerhet är detta av stor betydelse för individen. Även den statliga lönegarantin i händelse av konkurs uteblir utan en anställning, och med en anställning är det betydligt lättare att få ersättningsrätt hos både arbetslöshetskassorna och Försäkringskassan.

Teaterförbundet instämmer i att Försäkringskassan bör förbättra sina rutiner för att hantera konstnärers frågor och önskemål och utveckla dialog med konstnärsorganisationer. Enligt förbundets mening bör en avdelning med särskild kompetens när det gäller frilansares särskilda villkor inrättas på Försäkringskassan för att skapa en enhetlig och rättssäker tillämpning av socialförsäkringssystemen för konstnärer.

Det finns dock ytterligare förslag till insatser som kunde ha tagits upp under detta avsnitt för att ytterligare förstärka konstnärernas trygghet. Klys – en samlad röst för kulturskaparna i Sverige har i tidigare sammanhang fört fram ett antal ståndpunkter som Teaterförbundet gärna vill påminna om i detta sammanhang. Där finns t.ex. följande förslag:

- Förläng skyddstiden till 60 månader för nystartade företag i sjukförsäkrings- och a-kassesystemet
- Återinför 100-dagarsregeln när det gäller a-kassa och jobbsökande
- Gör det enklare för frilansare att kunna kvalificera sig till a-kassa, bl a genom att mjuka upp reglerna i arbetslöshetsförsäkringen om bisyssla och kravet på att en näringsverksamhet måste upphöra helt.
- Se över uppdragstagarbegreppet (tolkning av begreppen självständig och osjälvständig) i arbetslöshetsförsäkringen. Frågan tas dock upp ur skattesynpunkt under skatteavsnittet 9.8.2.

Några av dessa frågor tas upp ur skattesynpunkt under avsnitt 9.8.2 men kunde med fördel även lyfts in under detta avsnitt för att tydliggöra att det finns konkreta förslag som bör kunna hanteras inom ramen för den pågående a-kasseutredningen (dir.2018:18).

9.8.2 Vissa skattefrågor

Utredningen lyfter i detta avsnitt vissa skattemässiga hinder för konstnärernas utövande när det gäller t.ex. avregistrering av företag och föreslår att Skatteverket ges i uppdrag att göra en översyn av vissa skattefrågor.

Inom ramen för Klys arbete har frågan om att skapa rättvisa skatteregler för konstnärer varit en viktig fråga och det finns ett flertal konkreta förslag som framförts.

Teaterförbundet välkomnar att utredningen lyfter frågan om att konstnärer måste avregistrera sitt företag för att kunna få a-kassa och menar att detta kan utgöra ett hinder för konstnärlig verksamhet.

Utredningen anser också att definitionen av inkomstslag måste ses över och att skatteverkets tolkningar av begreppet uppdragstagare bör förtydligas när det gäller konstnärer. Uppdragsbegreppet (tolkning av begreppet självständig och osjälvständig) bör dock ses över även i arbetslöshetsförsäkringen inom ramen för den pågående a-kasseutredningen.

Utredningen lyfter också behovet av en analys över hur inkomster på enklast och tryggast sätt kan spridas över olika inkomstår. Teaterförbundet har inget att invända mot en sådan analys, men ser samtidigt att det finns frågor som är av större betydelse att gå vidare med.

Vidare delar Teaterförbundet utredningens förslag att momsen bör vara teknikneutral, och vill samtidigt framhålla att en låg och enhetlig moms på 6 % kulturmoms bör gälla hela kulturområdet.

9.8.3 Friskvård, arbetsskador och rehabilitering

Teaterförbundet ser mycket positivt på att utredningen tydligt lyfter behovet av att närmare belysa frågan om konstnärernas friskvård, arbetsskador och rehabilitering. I en alltmer föränderlig arbetsmarknad riskerar många att stå utan skydd i frågor kopplade till dessa områden. För flera av Teaterförbundets medlemsgrupper är dessa akuta frågor, både vad gäller förebyggande behandling och rehabilitering, det gäller inte minst dansarna inom den fria sektorn vilka här i stora delar är mycket utsatta.

Det är positivt att utredningen lyfter fram det faktum att arbetsmiljön inom många konstområden är både fysiskt och psykiskt krävande. Brist på förebyggande arbete och rehabilitering kan innebära att konstnärer får både sämre inkomster och t.o.m. behöver lämna yrket i förtid. Det är väsentligt att frågan belyses närmare och förbundet ställer sig positiva till att Konstnärsnämnden ges ett sådant uppdrag. Förbundet hade dock gärna sett ett längre resonemang om konstnärernas arbetsmiljö både fysiskt och psykiskt och tydligare skrivningar som pekar mot arbetsgivarnas ansvar i dessa frågor. Det senaste årets uppmärksammade #metoo-upprop visar med all tydlighet att det inom detta område finns mycket stora problem som kräver tid och resurser, inte minst genom kopplingen till korta och osäkra anställningar. Inom de områden där det finns arbetsgivare med anställda måste det finnas resurser att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete. I dagsläget finns stora brister på många arbetsplatser både vad gäller kompetens och resurser i dessa frågor.

9.9.1 Förbättrade pensioner för konstnärer

Konstnärernas pensioner är överlag lägre än motsvarande grupp i hela befolkningen. Utredningen konstaterar att problemet även kommer att förvärras ytterligare för de i dag aktiva konstnärerna och föreslår att det tillsätts en utredning med uppdrag att fördjupa kunskaperna om konstnärernas pensioner och pensionssystemets effekter för dem.

Det absolut viktigaste för den framtida pensionen är livsinkomsten. Att skapa förutsättningar för bättre och mer stabila inkomster för konstnärer är därför av central betydelse. Inom förbundets område noterar vi en trend som går mot allt kortare anställningar, och inte sällan lägre inkomster för utfört arbete. Det är en mycket oroande utveckling som bör tas på största allvar då det inte bara påverkar konstnärernas villkor idag utan även på sikt genom sämre pensioner. Inom flera av förbundets yrkesgrupper finns också begränsade möjligheter till ett långt arbetsliv, och inte sällan blir uppdragen färre när medlemmarna kommer högre upp i åldrarna. Här skiljer sig många konstnärer från andra yrkesgrupper.

Numera ingår tjänstepensioner oavsett anställningsform i många av de kollektivavtal som tecknas inom Teaterförbundets område. Det är ett stort framsteg. Tendensen mot kortare anställningar och ett alltmer utbrett egenföretagande gör dock att flera yrkesgrupper står utanför den trygghet som tjänstepensionen ger. Som tidigare lyfts fram är det av avgörande

betydelse att konstnärerna känner till hur trygghetssystemen ser ut och gör informerade val. Förbundet ser därför positivt till uppdrag som tar sikte på att öka kunskaperna i dessa frågor.

I detta avsnitt lyfts också fram att de svåra arbetsmarknadsutsikterna och de osäkra pensionsvillkoren kan vara en del i svårigheten att rekrytera studenter från studieovana hem. Som tidigare påtalats ser förbundet det som anmärkningsvärt att detta faktum inte tydligare lyfts fram under det avsnitt som behandlar snedrekryteringen till de konstnärliga utbildningarna. Det är dock möjligt att det framförallt är arbetsmarknaden som ter sig avskräckande, pension är som regel en fråga som uppkommer något senare i livet. Men det är lovvärt att frågan ändå tas upp under pensionsavsnittet.

Då livsinkomsten är avgörande för pensionen finns även en koppling till konstnärernas möjlighet till ett längre yrkesliv vilket utredningen också lyfter fram. I detta sammanhang berör utredningen frågan om behovet av kompetensutveckling och livslångt lärande. Här nämns också några verksamheter med nära anknytning till Teaterförbundets område, dvs scenkonstallianserna och Scenkonstens Omställnings- och Karriärstiftelse (SOK-stiftelsen). Det är positivt att utredningen även nämner dessa verksamheters betydelse för konstnärernas pensioner.

Teaterförbundet har inget att invända mot en särskild utredning om frilansande kulturskapares pensioner, och att ett sådant uppdrag även inkluderar frågan om ett livslångt lärande. Det är dock av största vikt att en sådan ordning inte underminerar gällande kollektivavtal vilket vore djupt olyckligt då dessa utgör ett starkt skydd och en fungerande ordning för samverkan mellan parterna på flera områden. Frågan om förstärkta möjligheter för kompetensutveckling och livslångt lärande är en central fråga och det vore av det skälet mer ändamålsenligt att göra detta till ett eget uppdrag.

9.10.1 Den statliga styrningen

Principen om armlängsavstånd är en av grundpelarna i svenska kultur- och konstnärspolitikerna och Teaterförbundet välkomnar att utredningen tydligt slår fast att det är denna princip som ska gälla. Förbundet ser även att en minskad detaljreglering och en större tillitsbaserad styrning kan vara positiv, men vill framhålla att det även är en fråga som bör avgöras från fall till fall, då det i vissa fall kan finnas skäl för mer detaljerade instruktioner, t.ex. i förordningen som styr kultursamverkansmodellen.

Det är också välkommet att konstnärernas kunskaper och erfarenheter tas till vara i större omfattning och att samverkan mellan bidragsgivande institutioner utökas.

Det vore av intresse att kulturinstitutionerna redovisade hur användningen av resurserna påverkar de professionella konstnärernas arbetsmarknad vilket utredningen föreslår. Det är dock svårt att se hur denna redovisning ska gå till i annat än ganska översiktliga termer. Teaterförbundet kan konstatera att den redovisning som efterfrågats vad gäller scenkonstinstitutionernas användning av medel för kvalitetsstärkande insatser har varit i stort sätt omöjlig att följa, trots att det skulle vara ett sätt att säkra att resurserna användes för bl. a kompetensutveckling. Det finns en överhängande risk att liknande svårigheter kan gälla även det som utredningen föreslår.

9.10.2 Organisationsstruktur

Teaterförbundet instämmer i att organisationsstrukturen på konstnärsområdet bör utgå från ett helhetsperspektiv och vara anpassad efter konstnärernas behov. Teaterförbundet tillstyrker att samarbetskyldighet även ska gälla Musikverket men skulle även se att en samverkan finns med Filminstitutet. Teaterförbundet vill också påpeka att samarbetskyldigheten även bör ske omvänt så att Statens Kulturråd, Filminstitutet och Musikverket bör samverka med Konstnärsnämnden och Författarfonden inom ramarna för stödordningar som är av vikt för konstnärerna.

9.10.3 Bedömningsgrupper

Teaterförbundet anser liksom utredningen att modellen med konstnärliga bedömningsgrupper vid berörda myndigheter behålls, och kan vara en väg att undersöka även inom den statliga filmpolitiken. Bedömningsgrupper är nödvändiga för att upprätthålla principen om armlängds avstånd och legitimitet för arbetet. Att berörda myndigheter tydligare behöver kommunicera kring arbetssätt, mandatlängd och övriga strukturer, inte minst jävsregler, instämmer Teaterförbundet i och tillstyrker förslaget om ett uppdrag på området.

9.10.4 Analys och information

Teaterförbundet kan notera att utredningen lämnar en rad förslag som tar sikte på Konstnärsnämndens uppdrag. Bland förslagen ingår bl. a att utveckla Konstnärsnämndens uppdrag att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska villkor. Samtidigt har utredningen inte till fullo beskrivet myndighetens nuvarande verksamhet. Teaterförbundet ser att Konstnärsnämndens arbete är av största betydelse för den framtida konstnärspolitiken och ser gärna att myndighetens uppdrag utvecklas, om det åtföljs av resurser som kan garantera verksamhetens kvalitet.

Utredningen nämner att Konstnärsnämndens inkomstundersökningar har fått stort genomslag. Den är även internationellt unik. Teaterförbundet instämmer i betydelsen av inkomstundersökningarna, men noterar samtidigt att det *inte* är ett uppdrag som framgår av myndighetens regleringsbrev utan är något som myndigheten själv tagit ansvar för och utvecklat under årens lopp. Myndigheten har även gjort andra utredningar på eget uppdrag och det är av betydelse att ett sådant utrymme finns och att myndigheten har den kapaciteten.

Vidare kan konstateras att det förslag utredningen lägger om hur Konstnärsnämndens uppdrag ska utvecklas tillsammans med ytterligare uppdrag som presenteras i andra kapitel i utredningen sammantaget skulle ge Konstnärsnämnden en ganska detaljerad styrning vilket kan tyckas stå i strid med det som presenteras under avsnitt 9.10.1 *Den statliga styrningen*.

Det behov av en utvecklad statistik som utredningen föreslår ställer sig förbundet positiva till och ser att samverkan med Kulturanalys bör täckas in av samverkansskyldigheten. De kvantitativa kartläggningarna skulle med fördel kunna kompletteras ytterligare, bl a för att öka kunskapen i hur stor del av inkomsterna som kommer från konstnärlig verksamhet eller t.ex. härrör från upphovsrätten.

9.11.1 Konstnärspolitikens budgetram

Teaterförbundet välkomnar en utökning av budgetramen för konstnärspolitikerna med 225 miljoner kronor men ställer sig starkt kritiska till att de nya satsningarna ska finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17. Området är redan nu kraftigt underfinansierat och det behövs nya pengar för att stärka finansieringen för den framtida konstnärspolitikerna.

Flera av de områden där utredningen förordar förstärkningar ser förbundet som mycket angelägna, inte minst ökningen till kultursamverkansmodellen. Teaterförbundet vill dock även påminna om de punkter som lyfts fram i *Uppropet för den fria scenkonsten* där det kvarstår betydande delar av de krav som presenteras i uppropet. Även filmpolitiken är i behov av ökade resurser för att stärka förutsättningarna för de konstnärer som arbetar inom filmområdet.

9.11.2 Pris- och löneomräkning

Det är mycket glädjande att utredningen så tydligt lägger förslaget om att samtliga konstnärspolitiska anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneomräkning. Det är ett viktigt ställningstagande som skulle stärka såväl den fria scenkonsten, allianserna och centrumbildningarna, där huvuddelen av verksamheten avser personalkostnader och därmed borde omfattas av pris- och löneomräkning för att minska risken för en successiv nedpressning av ersättningarna till konstnärer.

Utredningen innehåller flera förslag till insatser som bör drivas vidare. Vi ser fram emot en offensiv kultur- och konstnärspolitik som bidrar till goda villkor för konstnärerna och ett dynamiskt kulturliv tillgängligt för alla.

Enligt uppdrag,

Simon Norrthon
Ordförande
Teaterförbundet för scen och film

/Mika Romanus
Förbundsdirektör
Teaterförbundet för scen och film

